

Ο σιδερένιος
οπλίτης, φόρος
τιμής στους
γενναίους μαχητές,
δεσπόζει στον
εξωτερικό χώρο
του οχυρού

Ιστορικό

Από τα πρώτα βήματα στο εσωτερικό του οχυρού με διακατέχει ένα αίσθημα βάρους, όπως θα ένιωθε οποιοσδήποτε περιπλανιέται σε στοές πολέμου. Μόλις όμως μπαίνω στο αυτοκίνητο για την επιστροφή, με κατακλύζει μια ανεξήγητη δύναμη ψυχής και τόλμης, σαν κι αυτήν των οπλιτών εκείνης της εποχής, σαν να βρέθηκαν κι αυτοί μαζί μου και να μου θύμισαν πόσα μπορεί να πετύχει ο άνθρωπος όταν αγωνίζεται.

Οχυρό Λίσσε

Ένα από τα 21 Οχυρά της Γραμμής Μεταξά

ΚΕΙΜΕΝΟ:

Κατερίνα Ζαγκαρέτου

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ:

Άννα Καλαϊτζή

Το Οχυρό Λίσσε μαζί με είκοσι ακόμα οχυρά, απαρτίζουν το μεγαλύτερο ελληνικό οχυρωματικό έργο της νεότερης ιστορίας, τη Γραμμή Μεταξά. Η σύλληψη του φιλόδοξου αυτού σχεδίου έγινε το 1913 από τον αξιωματικό και μετέπειτα πρωθυπουργό της χώρας Ιωάννη Μεταξά παράλληλα με την υπογραφή της Συνθήκης του Βουκουρεστίου. Μόλις ο Μεταξάς ανέλαβε την εξουσία, 23 χρόνια αργότερα, το όραμα πήρε σάρκα και οστά. Ξεκίνησε τότε η κατασκευή μιας σειράς υπόγειων και υπέργειων στοών με στόχο τη θωράκιση της χώρας από τη Βουλγαρία, η οποία είχε ήδη χάσει σημαντικά ελληνικά εδάφη κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους. Έτσι, τα είκοσι ένα αυτά οχυρά ολοκληρώθηκαν μέσα σε τέσσερα μόλις χρόνια υπό δυσμενείς οικονομικές συνθήκες και με πρώτο εχθρό τον καιρό και την πέτρα. Φρονίμως διατεταγμένα πάνω σε μια νοπή φυσική χάραξη μήκους 300 χλμ., ξεκινούν από το όρος Μπέλλες (Κερκίνη ή Belasica, 2030 μ.) και φτάνουν μέχρι τα βουνά της Κομοτηνής.

Το φωλιασμένο στην κοιλάδα
χωριό και αριστερά του
το κατάλευκο οχυρό

Διαβαίνοντας
τους υπόγειους
δαυδαλώδεις
διαδρόμους του
οχυρού

Θάλαμος με
σιδερένια κρεβάτια
για τις σκοτεινές και
υγρές νύχτες του
πολέμου

Γραφείο της
διοίκησης με
απομεινάρια τις
αναμνήσεις εκείνων
των ημερών

Εκθέματα σήμερα
τα είδη περιθάλψης
φορτωμένα μνήμες
και ιστορία

Βρισκόμαστε στο υψίπεδο Κάτω
Νευροκοπίου, σε μικρή απόσταση από
το χωριό Οχυρό του νομού Δράμας, η
παιλιότερη ονομασία του οποίου ήταν Λίσσα
ή Λύσε, από όπου και το όνομα του οχυρού.
Στην ευρύτερη περιοχή βρίσκονται άλλα
έξι οχυρά της αμυντικής αυτής γραμμής,
από τα οποία το Λίσσε είναι το μεγαλύτερο.
Τα ελληνοβουλγαρικά σύνορα βρίσκονται
μόλις 15 περίπου χιλιόμετρα μακριά μας
και ακολουθούν αυστηρά τις ψηλότερες
γεωμορφολογικές γραμμές που ορίζονται από
την κορυφή Τσολιάς του όρους Όρβηλος και
συνεχίζουν βορειοανατολικά και χαμηλότερα
μέχρι τον Νέστο ποταμό. Το οχυρό εκτείνεται
υπογείως, καλά κρυμμένο στα σωθικά ενός
γρανιτένιου βράχου σε υψόμετρο 771 μ. και
πάνω στην ακμή μιας φαινομενικά ασήμαντης
ράχης. Περιβάλλεται από ένα σύμπλεγμα
μεγαλόπρεπων ορεινών όγκων και
στρατηγικών θέσεων: τα Όρη της Βροντούς
(1.849 μ.), το Μαύρο Βουνό (1.653 μ.),
τον Όρβηλο (2.212 μ.), το Περίβλεπτο
(1.271 μ.) και το Φαλακρό (2.232 μ.). Στο

υψίπεδο αυτό φωλιάζουν τα χωριά Κάτω Νευροκόπι, Δασωτό, Περιθώρι και Οχυρό. Πρόκειται για μια ορεινή λεκάνη χαμηλής ατμοσφαιρικής πίεσης, γνωστή για τις ψυχρότερες θερμοκρασίες της χώρας λόγω της γεινιάσής της με ψηλά βουνά πάνω από τα οποία ολισθαίνουν ψυχρές αέριες μάζες και εγκλωβίζονται στο εσωτερικό της κοιλάδας. Αγναντεύοντας από τον εξωτερικό περίβολο του οχυρού αισθάνεται κανείς ότι η φύση εκεί αναγνώρισε την έμφυτη ανάγκη του ανθρώπου για περιπέτεια και προίκισε τον τόπο με φυσικές κρυψώνες και περάσματα. Περιπέτειες που έφεραν διχόνοια, συγκρούσεις και πένθος σε πολλές οικογένειες.

Οι κάτοικοι της περιοχής, αγρότες, κτηνοτρόφοι και υλοτόμοι, αποπνέουν την αύρα του βουνού αλλά και τον απόηχο της ιστορίας. Εδώ, ο Ελληνικός Στρατός αντιμετώπισε γερμανικές και βουλγαρικές μεραρχίες από τις 6 έως τις 10 Απριλίου του 1941, σε μια μάχη γνωστή ως «Μάχη των Οχυρών». Τα γερμανικά στρατεύματα

επιτέθηκαν στη χώρα περνώντας τη διάβαση της Εξοχής και πρώτα εισέβαλαν στο Οχυρό Περιθώρι. Παρόλο που τα αντίπαλα στρατεύματα ήταν σαφώς πολυπληθέστερα και κατείχαν το «πλεονέκτημα του επιτίθεσθαι», το οχυρό δεν καταλήφθηκε ποτέ, αλλά παραδόθηκε μετά τη συνθηκολόγηση της χώρας, όταν και η Θεσσαλονίκη πλέον τέθηκε υπό ναζιστική κυριαρχία. Η αντίσταση αυτή των μαχητών δικαιολογημένα αναφέρεται με καμάρι και με κάθε ευκαιρία από τους ντόπιους, και υπερηφάνεια φωτίζει τα πρόσωπά τους.

Η δομή του οχυρού

Στο ανθρωπογενές αυτό πλήγμα στο σώμα της γης υπάρχουν τέσσερα συγκροτήματα στοών («Χελώνες») διανοιγμένα κατά μήκος της ράχης, από τα οποία το ένα μόνο είναι επισκέψιμο. Κατεβαίνοντας κανείς αρκετά και απότομα σκαλιά βρίσκεται εμπρός σε ένα δαιδαλώδες δίκτυο υπόγειων στοών που επικοινωνούν μεταξύ τους με στενούς διαδρόμους. Οι στοές,

The photograph captures the interior of a subterranean missile launch facility. The ceiling is a complex structure of concrete and metal, with a large, dark, rectangular panel suspended from it. The walls are made of concrete and feature a series of vertical, rectangular openings or slots. A long, dark pipe runs horizontally across the middle of the frame. In the foreground, a curved concrete structure, possibly a doorway or a partition, is visible. The lighting is dim and focused, highlighting the textures of the concrete and metal. The overall atmosphere is industrial and somewhat somber.

Υπόγειο πυροβολείο
σε στρατηγική θέση

Μια ακόμη άποψη των υπόγειων ιστορικών στοών

Ο θάλαμος του διοικητή όπου στεγάζονταν οι σκέψεις και οι στρατηγικές της αντίστασης

μήκους σχεδόν 1.000 μ., καταλαμβάνουν έκταση 800 τ.μ. και καταλήγουν σε πυροβολεία και παρατηρητήρια που μπορούν να καλύψουν άρτια όλο το υψίπεδο του Κάτω Νευροκοπίου. Θάλαμοι με σιδερένια κρεβάτια, μαγειρεία, αποθήκες πυρομαχικών, γραφεία διοίκησης καθώς και όλα τα εναπομείναντα αντικείμενα, εκτίθενται ακόμα εκεί και περιμένουν πλέον τους επισκέπτες να εγκωμιάσουν το έργο τώρα που οι περισσότεροι υπερασπιστές του, οπλίτες και αξιωματικοί, δεν βρίσκονται πια ανάμεσά μας.

Στην ακμή του λόφου βρίσκεται ηρώο όπου αναγράφονται τα ονόματα των Ελλήνων αξιωματικών και οπλιτών που έχασαν τη ζωή τους στη μάχη. Δίπλα στο ηρώο υπάρχει

μαρμάρινη πλάκα που μας θυμίζει εν μέσω αυτού του πολεμοχαρούς σκηνικού την ανθρώπινη φύση μας, καθώς φέρει την επιγραφή «Εν θλίψει υπέρ των νεκρών. Αναζητώμεν φίλιαν μεταξύ των ζώντων». Το μεγαλύτερο μέρος του οχυρού βομβαρδίστηκε κατά την περίοδο της βουλγαρικής κατοχής, ενώ κατέστη ξανά λειτουργικό μετά την απελευθέρωση της χώρας από τους εν λόγω εχθρούς για να αποτελέσει για δεύτερη πλέον φορά την κορωνίδα της ελληνικής άμυνας κατά τη διάρκεια του «Ψυχρού Πολέμου», ο οποίος στάθηκε η αφορμή να ανακατασκευαστεί και να προστεθούν επιπλέον θάλαμοι κατά τις δεκαετίες του '60 και του '70. Στις αρχές του 21ου αιώνα, η ένταξη της Βουλγαρίας στο NATO και η αποκλιμάκωση

Ο αμυντικός εξοπλισμός των οπλιτών και τα στοιβαγμένα κιβώτια πυρομαχικών

Οι εφημερίδες της εποχής, άγγελοι των μεγάλων πολεμικών ειδήσεων

Ο εντυπωσιακός αεραγωγός του οχυρού

των εντάσεων στα βόρεια σύνορα της χώρας μετέβαλαν τον αμυντικό σχεδιασμό και συντέλεσαν στον παροπλισμό της Γραμμής Μεταξά.

Το οχυρό σήμερα

Στο επισκέψιμο τμήμα μπορεί κανείς να δει την αίθουσα οργάνωσης και σχεδιασμού μάχης, τα γραφεία διοικητών –όπου υπάρχουν ακόμα οι χάρτες και τα μέσα τηλεπικοινωνίας– καθώς και πυροβολεία, θαλάμους διανυκτέρευσης και αποθήκες με εφόδια επιβίωσης.

Πίσω από τη σημερινή εικόνα του οχυρού βρίσκεται η δραστήρια τοπική αυτοδιοίκηση και συγκεκριμένα ο Δήμος Κάτω Νευροκοπίου. Ο πρόεδρος του δημοτικού συμβουλίου, Θεόδωρος Ιφόγλου, μοιράστηκε μαζί μας τα σχέδιά τους για τη μελλοντική τουριστική αξιοποίηση του χώρου και τόνισε ότι υπάρχει έντονη ανάγκη πλέον προσαρμογής τού τουριστικού προϊόντος στον σύγχρονο κόσμο της τεχνολογίας. Μας εκμυστηρεύτηκε ότι μέσα στους επόμενους μήνες θα υλοποιηθούν κι άλλα έργα στο οχυρό που θα αφορούν σε νέες τεχνολογίες

Η βάση οπλικού συστήματος και ο μαρμάρινος σταυρός μνημείο των ηρώων στην κορυφή του λόφου

Πραγματοποιούνται ξεναγήσεις στο Οχυρό Τετάρτη έως Κυριάκη

virtual reality και θα συνδυάζουν πολλές οπτικοακουστικές μεθόδους. Το οχυρό είναι πλέον ανοικτό για το κοινό από Τετάρτη έως και Κυριακή και η επίσκεψη περιλαμβάνει ξενάγηση και περιήγηση στα σύγχρονα ψηφιακά εκθέματα. Συγκεκριμένα, ο επισκέπτης μπορεί να απολαύσει την πολλά υποσχόμενη προσπάθεια προσομοίωσης της μάχης μέσω ενός διαδραστικού παιχνιδιού το οποίο αποτελείται από ψηφιακά εκθέματα που ενημερώνουν τον συμμετέχοντα για τον χώρο, τους πρωταγωνιστές και την οργάνωση της μάχης.

Μέσα στη γη και γύρω από τα βουνά, σε μια φαινομενικά εγκαταλελειμμένη κατασκευή,

βρίσκουμε σήμερα ένα σύγχρονο θεματικό πάρκο που απευθύνεται σε όσους αναζητούν ιστορικές περιπλανήσεις, διασκέδαση του νου και της ψυχής. Με τη σωστή αξιοποίηση και προβολή, το οχυρό μπορεί να αποτελέσει σημείο γεωπολιτικής αναφοράς και ιστορικής μνήμης. Αρκεί μόνο ο επισκέπτης να τολμήσει να αφηθεί για λίγο στους στενούς διαδρόμους και στις υγρές αποθήκες, για να ξυπνήσουν μέσα του αβίαστα διαχρονικές αξίες του ελληνισμού: το πάθος για την ελευθερία και η υψηλή αίσθηση ευθύνης. Και αν κι αυτά απουσιάσουν, ανεβαίνοντας τα σχεδόν κάθετα σκαλιά για την έξοδο, μένει σίγουρα μια χροιά ανόθευτης περηφάνιας για την πατρίδα.

